

Kieniewicz, Stefan

"La politique des travaux publics du Second Empire", Louis Girard, Paryż 1952 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 47/4, 821-822

1956

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

3) Oddziaływały tu nie same tylko poglądy polskich demokratów z emigracji, ale i wydarzenia w Polsce, zwłaszcza w 1846 r. Hepner przypomina (s. 269) bardzo ciekawym ustęp „Wezwania do Słowian“ z końca 1848 r. poświęcony powstaniu chłop-skemu 1846 r. w Galicji. Bakunin przyznaje, że powstanie to przyszło „nie w porę“, ponieważ zwróciło się „przeciw demokratycznej szlachcie... Ale poza nim ujawnia się siła nowa i nieoczekiwana, wulkan, którego wybuch zagrzebie pod potokami lawy sztuczne ogrody carskiej dyplomacji... Chłopska rewolta w Galicji jest niczym, ale jej ogień szerzy się pod ziemią i oto już olbrzymie kratery otwierają się w świecie chłopskim olbrzymiego imperium rosyjskiego“. Mamy tu jeszcze jedno potwierdzenie międzynarodowego rozgłosu wypadków tarnowskich i wpływu ich na ogólną atmosferę w dobie Wiosny Ludów.

4) Na koniec, zdaniem autora, powstanie styczniowe, a raczej jego klęska, za-ważyla na odwróceniu się Bakunina od koncepcji rewolucji agrarnej opartej o Rosję i na tym, że w ostatnich latach życia przeniósł on swoją aktywność głównie na kraje łacińskie. Twierdzenie takie, niewątpliwie silnie uproszczone, zawiera przecież jakąś cząstkę prawdy: uznajemy przecież powszechnie związek między upadkiem powstania styczniowego, a załamaniem się pierwszej „Ziemli i Woli“ oraz rewolucyjnych planów redakcji „Kołokoła“.

Zamykając rozdział poświęcony Wiośnie Ludów autor stwierdza (s. 284), że „w przeciwieństwie do słowianofilstwa rosyjskiego i do mesjanizmu mistycznego polskiego, rewolucyjny panslawizm bakuninowski lat 1848-49, jakkolwiek naładowany dynamitem, nie miał się nigdy stać, nawet w swym prebakuninowskim wariacie Lelewela i demokratów polskich, szerszym ruchem ideologicznym“. Niniejsza bagatelizująca ocena roli dziejowej rewolucyjnego demokratyzmu polskiego i rosyjskiego tłumaczy się zarówno nieznanością tematu, pogłębionego znacznie w najświeższych badaniach, jak i formalistycznym traktowaniu sprawy (przykładem: cytowany powyżej „wpływ“ Cieszkowskiego na Bakunina). Lecz tematyka podjęta w tej książce przez francuskiego autora powinna zbudzić uwagę i polskich badaczy. O postronnych źródłach polskich ruchów rewolucyjnych pisano u nas z większą i mniejszą racją dostatecznie dużo. Tak samo o międzynarodowym znaczeniu kwestii polskiej. Natomiast problem oddziaływania Polaków i sprawy polskiej na ideologię, taktykę, organizację ruchów rewolucyjnych w sąsiednich krajach w ciągu całego XIX wieku — ten problem wart jest jeszcze gruntownego przebadania.

Stefan Kieniewicz

Louis Girard, *La politique des travaux publics du Second Empire*, Armand Colin, Paryż 1952, s. XXXII, 415.

Solidna erudycyjna praca doktorska jednego z uczniów Pouthasa, oparta o dość licznie zachowane archiwalia francuskich kompanii kolejowych i akta Ministerstwa Robót Publicznych; autor korzystał też z ciekawych papierów Infantina, M. Chevaliera, Rouhera i naturalnie z ogromnej literatury drukowanej. Z wielką obfitością szczegółów, a jednak bardzo jasno i przejrzyście książka zajmuje się historią finansowania robót publicznych we Francji w latach 1848-70. Najwięcej miejsca poświęcono dziejom kolei żelaznych i przemianom urbanistycznym Paryża; z kolei zaś inwestycjom portowym, kanałom i melioracjom. Zagadnienie ujęte w rozwoju historycznym i w ścisłym powiązaniu z polityką; w nakreśnieniu koniunktury poprzez inicjatywę państwową autor widzi główną „rację bytu“ I Cesarstwa. Książka poświęcona jest dramatycznemu opisowi walki pomiędzy dwoma odłamami fi-

nansjery: pionierskim, „saint-simonistowskim“, popierającym reżym, tym który reprezentują Haussmann i bracia Péreire — oraz tradycyjną, liberalną *haute banque* z Rotszyldami na czele. I chociaż autor nie zamyka oczu na szarlatanizm i gorączkę spekulacyjną popleczników Cesarstwa, przecież sympatyzuje z ich szerokim rozmachem i rzekomą postępowością (parokrotnie określa ten kierunek nazwą *New Deal*). W zakończeniu insnuuje, że zatrzymanie przebudowy Paryża pod koniec lat 60-tych (pod naciskiem *haute banque*) dało początek kryzysowi budownictwa, w którym można by upatrywać jedno ze źródeł Komuny (s. 393). Pouczająca skądinąd historia rozgrywek pomiędzy rządem a różnymi grupami finansjery została izolowana w tej książce od ogólnego rozwoju sił wytwórczych i stosunków społecznych, a zwłaszcza od walki klasowej, co odbiło się i na końcowych wnioskach. Tym niemniej można dowiedzieć się z tej pracy wiele ciekawych szczegółów, interesujących w sensie porównawczym również historyka Europy wschodniej. O finansowaniu budowy kolei zagranicznych przez kapitał francuski są nieliczne wzmianki. Korekta niezbyt staranna; indeks nazwisk niestety nie obejmuje przypisów.

Stefan Kieniewicz